

2025

מספר סמל השאלון

01		צרך תצלום של התוצר היצירתי
רננה לוי		
סערת פולמוס השמיטה		
2025		
יצרתי את היצירה באמצעות בינה מלאכותית. השתמשתי בצאט GPT כדי לחדד את הנושא ואת הפנים השונות שלו ואז יצרתי באמצעות CANVA AI את התוצר עצמו ותיקנתי בכלים של קנווה עד שיתאים למה שרציתי שהתמונה תעביר בהתאם לפרשנות שלי.		

היצירה היא כרזה שהוכנה באמצעות תוכנת בינה מלאכותית. הכרזה מתארת את אנשי המושבות בחזותם הדתית עוצרים את עבודתם, מניחים את כלי העבודה ולומדים תורה. הברון רוטשילד, המתואר כאיש עשיר לבוש בחליפה, נראה כמי שרודף אחרי האיכרים, בעוד אדם אחר לבוש גם הוא בחליפה מציע להם כסף. ברקע אפשר לראות את היישוב הצעיר המתפתח בשלבי בנייה, איכר אחר שממשיך בעבודתו, וכן את הסערה בשמיים המבטאת את הסערה שמתחוללת ביישוב.

נושא התוצר הוא הפולמוס ביישוב היהודי בשנת השמיטה תרמ"ט. בשנת תרמ"ט היישוב היהודי המתחדש בארץ ישראל נמצא בעיצומה של תנופת פיתוח ובנייה. הברון רוטשילד בעזרת רשת הפקידים שלו קיבל אחריות על בניין המושבות ופיתוחן והן החלו להתבסס וליצור תוצרת חקלאית לשיווק ולמחיה. לפי ההלכה היהודית, פעם בשבע שנים על היהודי להניח את כלי העבודה ולהשבית את העבודה בשדה למשך שנה, ואלוהים ידאג לכל מחסורו. מכיוון ששנים רבות היהודים היו בגולה הם לא נדרשו למצווה זו. לקראת שנת תרמ"ט, החל ויכוח ביישוב - פולמוס השמיטה -	תיאור הנושא/ הסוגיה/ הדילמה
---	---

האם העם היהודי החוזר לארצו צריך לשמור את שנת השמיטה כהלכתה? שני הצדדים בוויכוח טענו טענות משמעותיות: הצד של פקידי הברון טען שאין לשמור את שנת השמיטה כהלכתה משום שעזיבת השדה למשך כשנה של אי מלאכה ועוד שנה שלאחריה שאין תוצרת לקצור וכדומה היא מכת מוות לחקלאות ביישוב החדש, ולמעשה זריקת כל כספו של הברון ותרומותיו לטמיון. הברון איים כי יפסיק לתמוך במושבה שתשמור את השמיטה. הישוב הישן הביט על המתרחש בעמדה ברורה - יש לשמור את השמיטה כהלכתה על כל דקדוקיה. ואם עקב כך ייהרס המפעל הציוני המתחדש, יש פתרון. כספי החלוקה יכולים לכלכל גם את המתיישבים. (הרב שמואל סלנט, תרמ"ח (1888), קול מהיכל, פסקאות 2-3).

רבני היישוב החדש, הרבנים שמואל מוהליבר מביאליסטוק, ישראל יהושע טרונק מקוטנא ושמואל זאנוויל קלפפיש מווארשה, ישבו על המדוכה ומתוך הבנת קשיי המתיישבים לבסוף הגיעו לפתרון הלכתי. היות שלא הגענו למצב של רוב הציבור היהודי יושב על אדמת הארץ, מצוות השמיטה היא כיום מדרבנן ולא מדאורייתא ולכן אפשר למצוא היתר להקל במקרים של הפסד מרובה. ההיתר נקרא "היתר המכירה" ומשמעותו מכירת הקרקע לגוי למשך שנה אחת, וכך אפשר להמשיך לעבוד את האדמה השייכת לגוי ולא ליהודי. הרבנים האשכנזים בירושלים, ובראשם הרב יהושע לייב דיסקין והרב שמואל סלנט, סירבו להצטרף להיתר וקבעו שאין להתחמק מקיום השמיטה, ואדרבא יש לשמור על ההזדמנות לשמור מצווה חשובה זו. הם טענו שהברון יוכל לפרנס את המושבות גם בשמיטה, ואין צורך חיוני בעבודה. גם רבני חובבי ציון ובעיקר הנצי"ב מוולוז'ין והרב מרדכי גימפל יפה לא תמכו בהיתר. לעומת זאת, רבני העדה הספרדית - הרב יעקב שאול אלישר והרב רפאל מאיר פאניז'יל - כן תמכו בהיתר המכירה.

בסופו של דבר בוצעה מכירת קרקעות על ידי בית הדין של הראשון לציון בירושלים. רוב המושבות סמכו על היתר המכירה והמשיכו לעבד את האדמה. אולם חלק מחקלאי פתח תקווה וחקלאי מזכרת בתיה שמרו את מצוות השמיטה על פי מצוות רבני ירושלים. הדבר הביא לסכסוך חריף ביניהם לבין הברון רוטשילד. בשנת השמיטה שללו פקידי הברון מהמתיישבים צרכים בסיסיים ועשו כל שביכולתם כדי לגרום לאנשי עקרון לשנות את עמדתם ולהתחיל לעבד את האדמה. (ארקין אחיעזר,

תשמ"ו (1986), המאבק על שמירת השמיטה בשנת תרמ"ט במזכרת בתיה, המעיין, בתוך "הסכסוך עם פקידי הברון", עמ' 4-5.		
--	--	--

היבט: פרשנות/ עמדה/ תובנה אישית	נושא פולמוס השמיטה מציג ויכוח פנימי בתוך העולם היהודי. הוויכוח נשען על מושג הלכתי של שנת שמיטה ועל איסור דתי מחייב בעיני חלק גדול מהצדדים. מן הצד השני, אנשים שאינם מכירים באיסור העבודה בשנת השמיטה ואינם רואים בו כמשהו שמחייב אותם. הברון רוטשילד מצידו חשב שאין לקיים את מצוות השמיטה משום שהדבר יחריב את כל המפעל היהודי המתחדש. ומהצד שלו זה חשוב יותר ממשהו שאינו מכיר בו. מהצד השני, היישוב הישן ראה בחומרה רבה את הרצון למצוא היתר ולעבוד את האדמה בשנת שמיטה. מבחינתם ההגעה לארץ ישראל ובנייתה חייבת להיבנות על קדושה וקיום מצוות. המתיישבים היו איפשהו באמצע כשומרי מצוות שמעוניינים לקיים אבל מבינים את הקושי לבניין המושבות הצעירות. אני חושב שהדיון הזה רלוונטי לימינו ומייצג ויכוחים רבים שיש גם בתקופתנו, כמו הוויכוח על חוק החמץ - האם מותר להציג בציבור או בבתי חולים חמץ במהלך חג הפסח. מחד גיסא יש את הצד שמעוניין לשמור על חוקי הדת ועל איסור החמץ, הוא מרגיש כי אנחנו במדינה יהודית ולכן צריך להדגיש את המרכיבים היהודיים בה, בטח בציבור. מאידך גיסא, יש את החילונים שרוצים לחיות כרצונם בארץ ומרגישים כפייה דתית. העם לדעתו חייב למצוא פשרה. הערך שמוביל את סיפור פולמוס השמיטה בעיניי הוא הפיוס והאחדות. בסופו של דבר מצאו המתיישבים היתר הלכתי שיאפשר להם לעבוד את האדמה ולקיים את ההלכה על פי רבניהם. נכון שהיישוב הישן עדיין לא הסכים עם זה, אבל בסופו של דבר זה הציל וגאל את יישוב הארץ ואפשר להם מקום נוח בין הרצון לשמור על המצווה לרצון להמשיך במצוות יישוב ארץ ישראל. אני מזדהה עם המתיישבים ומתפעל מהם שהיו פשוט גיבורים והקימו מושבות בתנאים לא פשוטים והתמודדו עם הרבה אי הסכמות, ובכל זאת המשיכו בדרכם. ואני חושב שהציבור הדתי-לאומי במדינת ישראל צריך להביא את האמת שלו בדרכי נועם אבל בלי להתפשר על האמת הזו. (הנקין איתם, תשס"ח (2008), עובדות ומיתוסים בפולמוס השמיטה, עלוני ממרא 121, עמ' 50-51).
---	---

בתוצר יצירתי שתי דמויות היושבות על האדמה, בעוד כלי העבודה שלהם מונח לידם והם מחזיקים ספר קודש כלשהו ומתעמקים בו. על פניהם הבעות של עניין והתלהבות מהטקסט שהם קוראים וניכר כי הם מחוברים ומתעניינים בנאמר בו. הם לובשים בגדים פשוטים, ואף יחפים ללא נעליים. ניכר כי הם אנשים פשוטים, עובדי אדמה אך גם שומרי מצוות על פי לבושם וספר הלימוד שהם אווזים. אנשים אלו מייצגים את מתיישיבי המושבות, שהיו שומרי תורה ומצוות ועסקו בחקלאות. יושבים על הקרקע ומחברים אליה. חצי מהאדמה שהם יושבים עליה זרוע בשתילים קטנים וחצי כבר עם שתילים שפרחו וכנראה עומדים להיקצר. מה שמראה על תהליך בניין הארץ שרק החל להוציא פירות. 4 בצד ימין יש סלסילה עם כסף המושטת על ידי מישהו בלבוש אורתודוקסי "חרדי" ומסמלת בעצם את הישוב הישן שאומר למתיישיבים - אל תסמכו על היתר המכירה ואל תדאגו לפרנסה כי כספי החלוקה שאנו אוספים יכולים לפרנס גם אתכם. האיש העומד על השביל ונראה כעומד לכעוס על המתיישיבים מסמל עבורי את פקידי הברון, שלפעמים התנהגו באטימות ובחוסר הבנת מניעי המתיישיבים. הם היו פעמים רבות בעלי מומחיות כלשהי או מנהלים ולא באו מאותו עולם של המתיישיבים, והיו חיכוכים רבים ביניהם. הפקיד של הברון צועד או ממחר על שביל מסודר סלול בין החלקות. הסדר מסמל גם את תפקידו כאחראי על הניהול והסדר וגם את העובדה שמבחינתו אין סערה ואין עניינים רגשיים וכדומה. רק שיקול קר של תועלת. מאחור נראה בניין באמצע תהליך הבנייה שלו, המסמל את ההתחלה והראשונות של היישוב באותה תקופה. מלמעלה העננים נראים כאילו עומדת לפרוץ סערה והדבר מרמז לסערה הפנימית בתוך היישוב היהודי. בחרתי צבע שולט בתמונה, הצבע הירוק, משום שהוא מסמל בעיניי תקווה, שורשיות והמשכיות. בסיומו של דבר המתיישיבים המשיכו הלאה והמשיכו לבנות, לפתח ולשגשג, ואנו חייבים להם רבות על הנחישות שלהם, החזון והנכונות לקחת על עצמם את הקשיים והאתגרים בשביל להקים יישוב יהודי בארץ ישראל מההתחלה. מבחינתי, הרגע של עזיבת האדמה והעיסוק בלימוד התורה המתואר בתוצר מסמל את סדר העדיפות שהם בוחרים בו. התורה וההלכה מעל הכול. אף על פי שעבודת האדמה היא ערך עבורם ולמענה היגרו לארץ ישראל ועברו תלאות וקשיים ואיבדו חברים ובני משפחה, ברגע הזה של שנת שמיטה הם מוכנים לעזוב הכול ולקיים את דבר ה'.	דו שיח (דיאלוג) בין התוצר היצירתי לבין ההיבט והפרשנות/ העמדה/ התובנה האישית
--	--

זו הסיבה ששמת את הדמויות לומדי התורה במרכז השדה, ואת הפועל שממשיך לעבוד ברקע. כי הם מרכז הסיפור בעיניי והם גיבורי הסיפור.		
---	--	--

מושגים

תיאור הנושא:

מושג א': כספי החלוקה - כספי החלוקה היו כספי תרומות שנאספו מיהודי חו"ל עבור יהודי א"י. היהודים ביישוב הישן הסתמכו על כספים אלא לכלכלתם. היהודים האשכנזים ביישוב הישן הסתמכו לחלוטין על כספי החלוקה, ולא עדו לפרנסתם אלא התמקדו בלימוד תורה, ואילו בחברה הספרדית רוב היהודים עבדו לפרנסתם וכספי החלוקה שימשו לתמיכה בעניים, בלומדי התורה ובמוסדות ציבור.

מושג ב': היישוב החדש - כינוי ליישוב היהודי שהתפתח בארץ ישראל החל מהעלייה הראשונה (1882). אנשי היישוב החדש נבדלו מאנשי היישוב הישן בכך שהם הגיעו לארץ מסיבות ציוניות, ופיתחו יישוב בעל אופי לאומי. חלק מאנשי היישוב החדש התיישבו מחוץ לארבעת ערי הקודש, הקימו מושבות חקלאיות, חידוש את השימוש בעברית בשפת דיבור, פיתחו חינוך לאומי וחיזקו את מעמד הנשים.

היבט:

מושג ג': הברון רוטשילד - הברון אדמונד ג'יימס דה רוטשילד, המכונה גם "הנדיב הידוע", הסכים להתגייס לסיוע למושבות העלייה הראשונה כשאלו נתקלו בקשיים כלכליים משמעותיים. הברון רוטשילד מינה פקידי מטעמו שינהלו את המושבות וסייעו להן, אך בין מערכת הפקידות ובין המתיישבים התגלו חילוקי דעות רבים. בשנת 1901 העביר הברון רוטשילד את ניהול המושבות לחברת יק"א.

מקורות

הרב שמואל סלנט, תרמ"ח (1888), קול מהיכל, פסקאות 2-3). https://web.nli.org.il/sites/NLI/Hebrew/digitallibrary/gallery/jewish/shmita/shmita/04_L1963.jpg
ארקין אחיעזר, תשמ"ו (1986), המאבק על שמירת השמיטה בשנת תרמ"ט במזכרת בתיה, המעיין, בתוך "הסכסוך עם פקידי הברון", עמ' 4-5. https://daat.ac.il/shmita/mamarim/arkin.htm
הנקין איתם, תשס"ח (2008), עובדות ומיתוסים בפולמוס השמיטה, עלוני ממרא 121, עמ' 51-50. https://eitamhenkin.wordpress.com/2011/06/14/%D7%A2%D7%95%D7%91%D7%93%D7%95%D7%AA-%D7%95%D7%9E%D7%99%D7%AA%D7%95%D7%A1%D7%99%D7%9D-%D7%91%D7%A4%D7%95%D7%9C%D7%9E%D7%95%D7%A1-%D7%94%D7%A9%D7%9E%D7%99%D7%98%D7%94/

